

ביאורים לפרקי אבות

פרק ג' משנה ט"ו

הכל צפוי, והרשות נתונה, ובטוב העולם נדון, והכל לפי רוב המעשה:

פירוש ר"ע מברסגורא

שהקדוש ברוך הוא יודע מה שיעשה האדם אם כן הוא מברך במעשיו שיהיה צדיק או רשע, כי הרשות נתונה בידו לעשות טוב ורע ואין שום דבר שיתרחקו כלל (א), וכיון שכן הוא, בטוב העולם נדון, להפריע מן הרשעים ולתן שכר טוב לצדיקים. שהחוטא חטא בראונו, ראוי שיענש, והצדיק היה צדיק בראונו, וראוי שיקבל שכר (ג); והכל לפי רוב המעשה. לפי מה שאדם כופל ומתמיד בעשיית הטוב כך שכרו מרבה. שאינו דומה המחלק מאה זהובים לצדקה במאה פעמים, לנותן אותם בפעם אחת. וגרסת רמב"ם היא, והכל לפי רוב המעשה, אבל לא על פי המעשה (ג):

עיקר תוספות יו"ט

בהנה אף מה שהוא עתיד בערכנו אלא שאין בנו כח להשיגו ולהבינו בו. ועין תוספות יום טוב שהאר"י בזה: (ג) לא נמצא כן בפרוש הרמב"ם. אלא זה לשונו, ואמר שדין השם יתברך עם בני אדם אמנם הוא בחסד ובטוב לא כפי הדין הראוי אליהם, כמו שבאר יתברך מדרכיו ואמר ארץ אפים לצדיקים ולרשעים. ואמר המשוור (תהלים קמה) טוב ה' לכל: (ג) עין תוספות יום טוב שהאר"י בזה וס"ס זה לשונו, והוי יודע דמכל מקום נפרעין מן האדם לפי מעשיו, שהאומר הקדוש ברוך הוא ותרן הוא ונתר מעיו, אלא מאריך אפו וזן העולם בטוב שלא יתא נאכד ונפסד, וגבי דיליה ליתעם ידועים אצלו יתברך וזכרו נצח:

פרק ד' משנה כ'

אֲרִישֵׁעַ בֶּן אֲבִיָּה אוֹמֵר: הַלּוֹמֵד יֵלֵךְ לָמָּה הוּא דוֹמָה: לְדִין בְּתוֹכָהּ עַל נִיר חֶדֶשׁ, וְהַלּוֹמֵד זָקֵן לָמָּה הוּא דוֹמָה: לְדִין בְּתוֹכָהּ עַל נִיר מְחֻזָּק.^א
רַבִּי יוֹסִי בֶרַי יְהוּדָה אִישׁ פֶּפֶר הַבְּבִלִי אוֹמֵר: הַלּוֹמֵד מִן הַקְּטָנִים לָמָּה הוּא דוֹמָה: לְאוֹיֵל עֲנָבִים קְחוֹת וְשׁוֹתָה יַיִן מִגִּתּוֹ, וְהַלּוֹמֵד מִן הַזְּקֵנִים לָמָּה הוּא דוֹמָה: לְאוֹיֵל עֲנָבִים בְּשׁוֹלוֹת וְשׁוֹתָה יַיִן יֶשֶׁן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵל תִּסְתַּכֵּל בַּקִּנְיָן, אֲלֵא, בְּמָה שֵׁיט בּוֹ, יֵשׁ בְּקִנְיָן חֶדֶשׁ מֵלֵא יֶשֶׁן, וְיֶשֶׁן שְׂאֵפְלוֹ חֶדֶשׁ אֵין בּוֹ:

פירוש ר"ע מברסגורא

צרכה ואין דבריו מתקבלים ומתישבים על הלב (ג):
יין מגתו. ששמריו מערבים בתוכו. כך חכמת הילד תערכת ספקות יש בה (ג):
המשך בצד השני

הכל צפוי. כל מה שאדם עושה בחכרי חכרים גלוי לפניו: והרשות נתונה. בידו של אדם לעשות טוב ורע, בדכתיב (דברים ל) ראה נתתי לפניך היום את החיים וגו': ובטוב העולם נדון. במדת רחמים. ואף על פי כן אין הכל שוין במדה זו, לפי שהכל לפי רוב המעשה. המרבה במעשים טובים נותנים לו רחמים מרבים, והממעט במעשים טובים ממעטים לו ברחמים. פרוש אחר, והכל לפי רוב המעשה, לפי רוב מעשיו של אדם הוא נדון, אם רב זכויות וכאי, אם רב עונות חייב, ורמב"ם פירש, הכל צפוי, כל מעשה בני אדם מה שעשה ומה שעתיד לעשות הכל גלוי לפניו, ולא תאמר כיון

(א) שאין ידיעתו יתברך בידיעתנו. ואף על פי שאנו אומרים בו גם כן ידיעה, אין זה אלא בשתוף גמור. וכמו שאין בנו כח לדעת אמיתות מציאותו יתברך בו, כך אין בנו כח להשיג ולמצא דעתו, כי הוא ודעתו אחד לא כהאדם שהוא ודעתו שנים בו. וכתב הר"מ אלמלשנינו שדעת הרמב"ם כמו שכתב המדרש שמואל, וזה לשונו, ומעקרא לא קשיא מידי, לפי שידעתו יתברך הוא בצופה ומביט העשה שעושה האדם והרי אין ראיה האדם מכרחת למעשה וזולתו, כך צפית השם יתברך מעשה האדם אינו מכריחתו, וידיעתו יתברך העתידה הוא אצלו הנה, שאין לפניו קדימה ואחור, שאינו בחל הזמן. עד כאן. וזהו ההבדל ידיעתו ומדיעתנו, שידעתו תמיד

יחי אדוננו מורנו ורבנו מלך המשיח לעולם ועד

רבי אומר...

ביאור מתורת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שו"ת

ג: טו) הכל צפוי

זו: "הכל", כל פרט ופרט שבבריאה, עד לפרט הכי קטן שבה, "צפוי" ומושג בהשגחה פרטית.

ידועה שיטת הבעל שם טוב בענין השגחה פרטית, שההשגחה היא על כל פרטי הנבראים, גם בדומם צומח וחיי. ומפשטות לשון משנתנו משמע כשיטה

(1) ראה הוספות לכתר שם טוב סקכ"ה. (2) משיחת ש"פ תבוא תשמ"ו – על פי רשימת השומעים בלבד.

ד: כ) יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפילו חדש אין בו

לרחובה של עיר וקירוב יהודים לתורה היא בגדר "יין חדש", ומכיון שכן אינה שייכת אליו, שהרי הוא "קנקן ישן" – זקן ואינה לפי כבודו!

על זה אומר התנא שיתכן "קנקן ישן שאפילו חדש אין בו" – עניני עבודת ה' "הזדקנו" אצלו ונעשים ללא חיות והתלהבות, כ"יין חדש" החי ותוסס.

ויש לומר עוד, ש"יין חדש" רומז על השליחות המיוחדת של דורנו – העבודה של זירזו הגאולה על ידי הפצת היהדות ומעיינות החסידות בכל אתר ואתר. גם מי שהוא בבחינת "קנקן ישן", איפוא, חייב להרתם לעבודה זו, ומתוך חיות והתלהבות.

אדם הנמצא בראשית דרכו בלימוד החסידות ודרכי, "קנקן חדש", עלול לחשוב שהשליחות והחובה של הפצת היהדות ומעיינות החסידות אינה מוטלת עליו. לאדם כזה אומר התנא, שבאם יתמסר לשליחות זו באמת, בידו להיות "מלא ישן", שדעת זקנים נוחה ממנו, שהרי הוא מקבל אז ממקורו של המעיין. לאידך, יש אדם שלמד בשיבת "תומכי תמימים" לפני זמן רב, והוא נתן לרבים השפעה והדרכה בתורת החסידות, בבחינת "קנקן ישן" – יהודים רבים "השתמשו" בו לצורך "קידוש" (עשה טוב) ו"הבדלה" (סור מרע). אדם כזה עלול לטעון, שהעבודה של יציאה

(1) משיחת ש"פ תבוא תשמ"ג – על פי רשימת השומעים בלבד.

כך יש ילד ששעמו בטעם זקנים, ויש זקנים פחותים במעלת החכמה מן הילדים:

עיקר תוספות יו"ט

ענבים שאינם מבשלות, שבעודן בין שני ירגיש כרעונם: (א) כמו שתית היין מהגת ייטב לו בשתינו כי יעבר לחץ, אבל בחדרי בטנו ימלא מכאובות. ועין תוספות יום טוב: כמו שתית היין מהגת ייטב לו בשתינו כי יעבר לחץ, אבל בחדרי בטנו ימלא מכאובות. ועין תוספות יום טוב:

רבי אומר אל תסתכל בקנקן. רבי פליג אדרי יוסי ברבי יהודה, ואמר כי כמו שיש קנקן חדש מלא יין ישן

(א) ילד. לשון הרמב"ם, שהלימוד בימי הילדות בו, ואם בן פורשו הלימוד כשהוא ילד. ועין תוספות יום טוב: מחוק. שכבר נחקקו בדיעות חשבונות רבים מעניני העולם וכשיצא לזכר דברי תורה יצטרף למוחקם לאותם המחשבות ולא יוכל לזה בשלמות. ולכך לא תנן ישן, שהוא הפך חדש. הרי"א: (ב) כמו אבילות

